

מבוא לשאלת היתר הדיאפרגמה

סוגיית תשמיש במוך

ראשי פרקים:

- א. ברייתא דשלוש נשים – היתר או חובה?
- ב. מהו שימוש במוך?
- ג. דעת חכמים
- ד. הכרעה הלכתית כרש"י או כר"ת?
- ה. שיטת הרדב"ז
- ו. היתרו של המהרש"ל
- ז. הויכוח בין האחרונים
- ח. סיכום

א. ברייתא דשלוש נשים – היתר או חובה?

בברייתא ביבמות (יב, ב) קובע רבי מאיר ש"שלוש נשים משמשות במוך: קטנה, מעוברת ומניקה". קטנה משום שההריון מסוכן לה, מעוברת מפני שהריון חדש – אם יתחיל – עלול לפגוע בעובר, ומניקה מפני שהריון חדש עלול לפגוע בחלב החיוני לתינוק היונק¹. ונחלקו הפוסקים אם כוונת הברייתא להתיר לשלוש נשים אלו לשמש במוך בגלל שמניעת ההריון הבא דרושה להן כעת בגלל חשש הסכנה (רש"י שם), ומכאן שלשאר הנשים, שאינן בכלל ההיתר, אסור לשמש במוך (משום השחתת זרע – תו' שם ד"ה שלש); או שהמשנה לא דנה כלל בדיני איסור והיתר, אלא בהמלצה או בהטלת חובה (ר"ת בתוס' שם). לפי האפשרות השניה הברייתא חייבה, או השיאה עצה טובה, לשלוש נשים אלו לשמש במוך, ומכאן שלכל שאר הנשים אין חובה כזו; אבל לעניין איסור והיתר – התשמיש במוך, יהא מובנו אשר יהיה (ראה להלן), לא נאסר גם לשאר הנשים.

ב. מהו שימוש במוך?

גם בעצם הבנת הביטוי בברייתא 'משמשות במוך' נחלקו ראשונים². את דברי רש"י ביבמות "משמשות במוך – מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות, כדי שלא יתעברו" מקובל לפרש שהתירו להן חז"ל לשים מוך באותו מקום לפני תשמיש³, ולשמש מיטתן כשהמוך נמצא

1. סתם תינוק מסוכן אצל חלב" (יבמות קיד, א).

2. כאשר לדעת חלק מהפוסקים יש קשר הדוק בין שתי המחלוקות, וראה להלן.

3. מעצם דברי רש"י אין ראייה ברורה, שכן ברור שהמוך ניתן או לפני תשמיש או לאחריו אבל לא "כשהן משמשות"! אך בכל אופן ההבנה הפשוטה היא שבמונח 'כשהן משמשות'

באותו מקום וחוסם את נתיב הזרע לרחם כדי למנוע כניסה להריון⁴. לעומת זאת ר"ת (כתוס' שם) סבר כי לכל הדעות אין היתר לשמש כאשר מוך סותם את אותו המקום, משום איסור השחתת זרע של הבעל. ולכן אם נשים אלו חוששות להיכנס להריון משום פיקוח נפש, עליהן למצוא פתרון הלכתי אחר, ובהיעדרו עליהן לפרוש מבעליהן עד שהבעיה שלהן תיפתר.

לדעת ר"ת כתוב כברייתא זו חיוב מדרבנן, או עצה טובה, לשלוש נשים אלו לקנח במוך אחר התשמיש, כדי להשתדל למנוע באופן מותר את ההריון הצפוי שהוא קצת מסוכן להן – שהרי לא מדובר אצל שלוש נשים אלו בפיקוח נפש גמור אלא במצב של 'קצת סכנה'⁵. עצם ההיתר (הכללי)

שברש"י הכוונה שבזמן התשמיש המוך כבר נמצא באותו מקום, וא"כ ברור שהוא ניתן שם סמוך לפני התשמיש. וראה גם בחזו"א אבן העזר לו, א, שכתב שאין ספק שזו ההבנה הנכונה בדברי רש"י.

4. יש לציין שרש"י בכתובות לו, א, ד"ה משמשת במוך פירש: "נוחנת מוך לאחר בעילה ושואבת הזרע". עכ"ל (וצע"ג שהחזו"א, אבן העזר לו, א, לא הזכירו). מכאן רצה הרב י"ה הנקין להוכיח (שו"ת בני בנים ח"א סי' ל) ששיטת רש"י אינה כפי המקובל, הן בפירוש המושג "שימוש במוך" והן במסקנה ההלכתית הנובעת מפירוש זה. לדבריו גם רש"י לא התיר לג' נשים להניח מוך לפני תשמיש, והוא מודה לנכדו ר"ת שלפני תשמיש הכל אסור, ושחזו"ל התירו רק להשתמש במוך לאחר תשמיש לשאוב הזרע. לדעתו רש"י ור"ת חולקים רק בנקודה אחת: לרש"י אסור לשאר נשים להשחית את הזרע גם אחר תשמיש כי רק לג' נשים אלו התירו, ולדעת ר"ת אין שום איסור לשאוב את הזרע אחר תשמיש, אלא שג' נשים אלו חייבות מדרבנן לשאוב את הזרע אחר תשמיש מפני הסכנה (לדעת ר' מאיר), ושאר הנשים עומדות בהיתרן לכו"ע.

ברור שרוב המפרשים לא הבינו כך את שיטת רש"י. כבר היעב"ץ בהערותיו לכתובות שם העיר על ההבדל בין רש"י בכתובות שם – לבין רש"י ביבמות שפירושו מתאים לפשט הלשון בכל הסוגיות העוסקות בתשמיש במוך שמדובר בהן על מוך בשעת תשמיש (משמשות במוך), היינו שהניחו את המוך באותו מקום לפני התשמיש, ראה בהערה הקודמת). ועוד היקשה היעב"ץ שלאחר תשמיש אין צורך במוך מזומן דווקא, ויכולה לקנח גם בכגדה וכד' בשעת הדחק, אם כי מבחינה רפואית הסיכוי למנוע את ההריון על-ידי קינוח הוא הרבה יותר קטן מאשר מניעתו בישיבה' ע"י מילוי המקום כולו מוכיח לאחר התשמיש, למרות שגם בשיטה זו הסיכוי למנוע הריון הוא די נמוך. לדעת היעב"ץ דברי רש"י אינם מתאימים לפשט הסוגיא בכתובות הנ"ל. היעב"ץ מנסה ליישב את שיטת רש"י בכתובות, שאולי היה נראה לרש"י דבר רחוק ש'המזנה פתאום' (עליה מדובר שם) תוכל לשום מוך באותו מקום לפני הבעילה, משום הכי לא אמר 'כיון דמנטרא נפשה אינה הולכת בלי מוך' המונח בגופה כשהיא מוכנה לתשמיש, אלא כתב שמזמנת לה מוך לקראת התשמיש אם יבוא, שאז תשתמש בו כדי לקנח אותו מקום אחר התשמיש. ואמנם הדברים מעט דחוקים, אך רק כך מתפרשים דברי רש"י השונים כראוי.

והעיר לי ידידי הרב ישראל מ' פלס שאין ספק שפשט הגמ' ורש"י בנידה ג, א הוא חד-משמעי שמדובר במוך לפני תשמיש המונח בגופה לקראת התשמיש הבא, וכן מוכחת שיטת ר"ת ב'תו' כתובות לט, א, שמזכיר את הסוגיה הזו בנידה כהוכחה בעד שיטת רש"י נגד שיטת ר"ת. ועוד העיר הרב פלס, שנראה שהתיבות ברש"י ביבמות יב, ב "כשהן משמשות" לא באו אלא לאפוקי הנחת מוך אחר תשמיש, ולהדגיש שמדובר על מוך לפני תשמיש. כך שמכל הנ"ל נראה פשוט ששיטת רש"י היא כפשטות דבריו במס' יבמות ובמס' נדה, וכהבנת רוב הפוסקים, שההיתר לג' נשים הוא שיהיה מוך מונח באותו מקום בשעת תשמיש, דהיינו שמוותר להן להניחו שם לפני התשמיש, וכנ"ל.

5. כך הוא בקטנה שגילה בין י"א שנה ליי"ב (לפני גיל י"א אינה יכולה להרות, מגיל י"ב היא גדולה וההריון והלידה אינם נחשבים מסוכנים לה, ורק בשנה שבין י"א ליי"ב יכולה כבר להרות – אך ההריון והלידה נחשבים מסוכנים לגביה); כך הוא במעוכרת, שההריון השני –

לשאיבת הזרע ע"י האישה לאחר תשמיש, נובע מכך שהאשה אינה מוזהרת על השחתת זרע האיש. זוהי דעת ר"ת.

יש לציין שלדעת ר"ת לכאורה שתי המחלוקות תלויות זו בזו. רש"י שמבין, לדעתו, שמדובר במתן מוך קודם תשמיש, לומד שהמחלוקת בין ר"מ לחכמים היא בהלכות איסור והיתר, אם מותר או אסור לשים מוך באותו מקום בשעת תשמיש, כשלדעת ר"מ ההיתר קיים בשלוש נשים אלו ולא בשאר הנשים. לעומת זאת ר"ת, שמבין שמדובר בשאיבה לאחר תשמיש, פעולה שבין כך אין בה שום איסור לדעתו, חייב איפוא ללמוד שהדיון ביניהם הוא לגבי החובה – או העצה הטובה – המיוחדת דווקא לשלוש הנשים האלו.

ג. דעת חכמים

בניגוד לדעתו של רבי מאיר, חכמים אינם מסכימים לקביעה 'שלוש נשים משמשות במוך', אלא פוסקים 'אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו'.

מאחר והלכה כחכמים, לכאורה נובע מכאן שלהלכה אין הבדל בין שלוש הנשים לבין כל הנשים האחרות. לכן לשיטת רש"י אין למעשה בענין זה שום היתר, ולשיטת ר"ת אין שום המלצה, לשלוש נשים אלו יותר מאשר לנשים אחרות.

בהתאם לכך פסקו החת"ס⁶, רע"א⁷ ה'בן איש חי'⁸ ועוד מגדולי האחרונים כחכמים וכו"ת; לדעתם להלכה אין שום היתר אפילו לג' נשים אלו לשמש במוך בשעת תשמיש, והמשמש עם אשה שהניחה מוך באותו מקום כאילו משליך זרעו על עצים ואבנים (משום שהלכה כר"ת), ובמקביל גם אין לג' נשים אלו שום ציווי או עצה טובה לקנח אחר תשמיש (משום שהלכה כחכמים).

למרות האמור למעלה, שלקביעתו של ר' מאיר בברייתא אין שום משמעות להלכה, יש הסוברים אחרת; הם פירשו את דברי ר' מאיר וחכמים בברייתא כך שגם חכמים מודים לר"מ שמעיקר הדין מותר לג' נשים להקל על עצמן ולשמש במוך, אלא שבעוד שלדעת ר"מ ג' נשים לא רק מותרות אלא גם מחוייבות לשמש במוך, לדעת חכמים ג' נשים אינן מחוייבות אלא

אם תהרה, שהרי הסיכויים לכך קטנים מאוד – עלול לפגוע בעובר שכבר נמצא בכטנה; וכך הוא במניקה, שהריון חדש (שסיכוייו נמוכים יחסית סמוך ללידה) עלול לפגוע בהנקה הדרושה לתינוק הקיים.

6. שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב.

7. שו"ת רע"א מה"ק סי' עב.

8. שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' יז; וראה עוד להלן.

רשאות לסמוך על כך שמן השמים ירחמו ושומר פתאים ה', וכדברי הרדב"ז: 'אם יראות שאין להן זכות – רשאות לשמש במוך (גם לדעת חכמים), כיון דאיכא פיקוח נפש'.⁹

ד. הכרעה הלכתית כרש"י או כר"ת?

בניגוד לדעת כמה מגדולי האחרונים¹⁰ שהכריעו להלכה כר"ת, רוב הפוסקים¹¹ הכריעו דווקא כפי שמקובל להבין בדעת רש"י, ולא כר"ת. בהתאם לכך, ועל פי הבנתו שעצם ההיתר מוסכם על דעת חכמים, פסק הרדב"ז (הג"ל) שלא רק לשלוש נשים אלו מותר לשמש במוך קודם תשמיש, אלא שגם לנשים אחרות העולות להסתכן בהריון מותר לשמש במוך כמו לשלוש נשים אלו, ובניגוד לדעת ר"ת הן אינן חייבות לפרוש מבעליהן.

השאלה לשיטה זו היא, איך הותר לג' הנשים (ובשעת צורך גדול גם לנשים אחרות) לשמש, כאשר לכאורה התשמיש נעשה באופן של הטלת זרע על עצים ואבנים!¹²

בדיוק בשאלה זו דן לכאורה כבר הרא"ש בתשובה¹³. הרא"ש נשאל בדבר אשה שיש לה אוטם ברחם¹⁴ בענין שאין השמש דש כראוי, ופעמים הוא דש בחוץ ולעולם הוא זורה בחוץ, האם נחשבת כעקרה, זקנה וקטנה שמותר לבעלה לשמש עמה? הרא"ש הכריע שאסור לו לשמש עמה מפני ש'לעולם זורה מבחוץ', ואין התשמיש 'כדרך כל הארץ'. ה"הוא אמינא" של השואל היתה שמספיק שהבעל מתכווין לשמש כראוי (ושלפעמים הוא אף מצליח להיות 'דש מבפנים') כדי שתשמיש כזה יהיה מותר, כמו שמותר לשמש עם הקטנה והאיילונית; אך הרא"ש דחה את סברתו ופסק שהיות ולעולם הוא זורה מבחוץ נקרא 'ושיחת ארצה', וגרע ממשמשת במוך שדומה לעקרה וזקנה שמותר לשמש עימן, מפני שמשמשת כדרך כל הארץ אע"פ שאין הזרע ראוי להזריע.

יש אפוא מקום לדייק מדברי הרא"ש שמשמשת במוך דומה בדינה לקטנה ואיילונית שמותר לכתחילה לשמש עימן, ונחשבת כ'משמשת בדרך כל הארץ'; שכן משמע מדבריו שאם שימוש ברחם אטום היה דומה

9. הרדב"ז בשו"ת ח"ג סי' תקצו; וראה להלן.

10. הג"ל פרק ג.

11. ראה להלן.

12. גדה יג, א; טושו"ע סי' כג. וראה בישו"ש להלן.

13. שו"ת הרא"ש כלל לג דין ג.

14. כלומר חסימה בנרחיק (ראה במאמר מורי וידידי הרב ד"ר מ' הלפרין 'על משמעות המושג

"רחם" בלשון חז"ל ו"אוטם ברחם" בלשון הפוסקים, אסיא סא-סב [טז, א-ב], עמ' 105-109

[תשנ"ח].

לשימוש כמוך – היה מתיר את קיום הנישואין והתשמיש בשאלה הנ"ל¹⁵. מכאן שדעת הרא"ש שיש להקל בשלוש הנקודות: א) שימוש כמוך הותר גם בהנחתו שם קודם תשמיש; ב) לא רק לשלוש הנשים התיירו אלא גם לנשים אחרות במקום צורך גדול¹⁶; ג) ההיתר קיים לא רק לדעת ר"מ אלא גם לדעת חכמים.

ה. שיטת הרדב"ז

הרדב"ז (שם) מסביר את ההבדל בין עקרה וזקנה למשמשת כמוך כך: עקרה וזקנה דרך התשמיש עמן כך הוא, ומשמש כדרך כל הארץ, ותשמיש כזה ראוי להזריע במקום אחר אע"פ שאינו ראוי להזריע אצל אותן עקרה וזקנה; אבל לשמש כמוך אינו כדרך כל הארץ, שעושה מעשה בידיים להשחית הזרע, וכמעשה הזה אין ראוי להזריע בשום מקום. ועוד, דהתם (אצל עקרה וזקנה) הזרע נפלט (לאחר התשמיש מגוף האשה) מאליו, אבל במעשה הזה מנפצת הזרע כדי שלא יקלוט'...

לכאורה בטעם הראשון שכתב כוונתו שתשמיש שאין אפשרות לגרום בו לאשה להרות, כמו בקטנה ואיילונית, נחשב כדרך כל הארץ דווקא כאשר הזרע מגיע לגוף האשה כשהוא תקין וראוי להזריע במקום אחר, אבל בתשמיש כמוך יש ריעותא גדולה בכך שמיד ביציאתו מה'שמש' הזרע נספג כמוך וכבר אינו ראוי להזריע, ולזה קורא הרדב"ז 'עושה מעשה בידיים להשחית הזרע', שהרי 'כמעשה הזה אין ראוי להזריע בשום מקום'.

וטעם נוסף כתב הרדב"ז לכך שהתשמיש כמוך שונה מתשמיש עם קטנה: בתשמיש רגיל, גם כשהרחם סתום בגלל שהיא עקרה או בגלל שהיא קטנה או הרה וכד' – 'הזרע נפלט מאליו' אחרי התשמיש ויוצא לבדו מגוף האשה 'כדרך כל הארץ'; אבל בתשמיש כמוך האשה מוציאה אחרי התשמיש בידיה את המוך עם הזרע ומשליכה אותו, ולכן זה נחשב שלא כדרך כל הארץ¹⁷.

15. אלא אם כוונת הרא"ש לומר שגם שימוש כמוך אסור, אלא שרחמה אטום גרע טפי. ודוחק, כי הרא"ש דימה שימוש כמוך לשימוש עם קטנה ואיילונית.

16. היה מקום לטעות בדברי הרא"ש שתשמיש כמוך מותר בשופי ממש כמו תשמיש עם זקנה ואיילונית; אבל בוודאי שלא כך היתה כוונתו, אלא שרק בשעת צורך גדול הקלו חכמים לשמש כמוך בשעת תשמיש.

17. לפי פשטות הדברים הטעם השני של הרדב"ז דומה לשיטת ר"ת בהיתר כמוך לאחר תשמיש לג' נשים דווקא, דהיינו שיש מעשה של השחתת זרע בפועל אחרי התשמיש. אבל נראה שהרדב"ז מתכווין שכאשר מתקינים מראש באותו מקום תכשיר שימנע את קליטת הזרע ברחם – נחשב תשמיש שלא כדרך כל הארץ, וכזה הוא שונה מהותית מתשמיש עם קטנה ואיילונית.

ו. היתרו של המהרש"ל

והנה, גם אם לא נקבל את ההבנה שדעת הרא"ש להקל כנ"ל, במהרש"ל הדברים מפורשים שיש להקל כך: בניגוד לפרשנות המקובלת, המהרש"ל¹⁸ מפתיע ביותר כשהוא פוסק לקולא 'כרכיב אתרי ריכשי': (א) שימוש במוך הותר גם בהנחתו שם קודם תשמיש; (ב) לא רק לשלוש הנשים התירו אלא גם לנשים אחרות במקום צורך גדול. (ג) ההיתר קיים לא רק לר"מ אלא גם לחכמים. כלומר, הוא פוסק כדעת רש"י שהמחלוקת בין ר"מ לחכמים היא על משמשת במוך בשעת התשמיש, ופוסק גם כר"ת שמה שמותר לג' הנשים מותר מעיקר הדין גם לנשים אחרות, אך חכמים ציוו על כך דווקא לנשים אלו משום חשש הסכנה. סברתו להתיר תשמיש במוך היא שדרך תשמיש בכך, וגוף נהנה מן הגוף, ודומה למשמש עם הקטנה. וז"ל: 'והנראה בעיני... פירוש רש"י עיקר, דמשמשים במוך – לפני תשמיש קאמר'¹⁹, ואין זה כמטיל על העצים דסוף סוף דרך תשמיש בכך וגוף נהנה מן הגוף, ודמי למשמש עם הקטנה... אבל מ"מ נראה דג"כ דעת ר"ת עיקר דאף שאר נשים מותרות, דאין איסור בנשים מאחר שאינה מצווה על פריה ורביה, וג' נשים דהכא צריכי קאמר'. יוצא לפי המהרש"ל שכל שהמעשה נעשה דרך תשמיש בשעה ש'גוף נהנה מן הגוף' אין חשיבות לכך אם יש מוך באותו מקום או לא, והתשמיש מותר; ורק בהוצאת זרע על עצים ואבנים שלא במצב של 'גוף נהנה מן הגוף' קיים איסור הוצאת זרע לבטלה.

יש לציין שדעת הרש"ל דומה במידה מרובה לדעת השואל בשו"ת הרא"ש הנ"ל, שחשב להתיר תשמיש עם אוטם ברחם משום שכל עוד הבעל מתכווין לתשמיש רגיל הרי זה כמשמש עם הקטנה והזקנה, גם אם הזרע לא נכנס לגוף האשה. אך הרא"ש הרי דחה את דברי השואל, וחילק בין רחם אטום שבו 'לעולם זורה מבחוץ' שאינו נחשב כתשמיש בדרך כל הארץ, לבין תשמיש במוך שחז"ל הקלו בו במקרים מסויימים וכנ"ל²⁰.

ז. הויכוח בין האחרונים

להלכה נחלקו בדבר גדולי עולם. החת"ס וחותנו רע"א פסקו כר"ת (כנ"ל), ואסרו לגמרי כל תשמיש במוך, מפני שדמי למשליך זרעו על עצים ועל אבנים, ומשחית זרעו לבטלה בידיים. להם הסכים ר' יוסף חיים מבגדד,

18. ים של שלמה יבמות פ"א סי' ח.

19. כלומר שהוא הונח שם לפני תשמיש.

20. הע' 16 לעיל.

שכתב²¹: '...האריכו בזה גאוני אשכנז ז"ל בתשובותיהם, והסכימו לאסור איסור להניח מוך באותו מקום בשעת תשמיש, דהוי כמשמש על עצים ואבנים, ומשחית זרעו לכטלה בידים' וכו'. וכן פסק בשו"ת אבני נזר²² שאין לסמוך על המהרש"ל בזה.

לעומתם כמה מהפוסקים האחרונים הרחיבו את ההיתר לשמש כמוך שניתן לג' הנשים הנ"ל (קטנה, מעוברת ומניקה) לכל שעת צורך גדול אחר: המהרש"ם²³ דן בענין אשה שמסוכן לה להתעבר ולכן הבעל נאלץ לפרוש ממנה, ופסק שכדאים הם רש"ל והרדב"ז לסמוך עליהם להקל לשמש כמוך במקום סכנה, ואין בעלה צריך לפרוש ממנה לעולם. עכ"ד. דהיינו שלפי המהרש"ם כל אשה שמסוכן לה להתעבר אינה צריכה לפרוש מבעלה, אלא מותר לה לשמש כדרכה ולמנוע את ההריון בעזרת מוך בשעת תשמיש²⁴.

גם בתשובה אחרת²⁵ שב המהרש"ם וכתב שאסור לשמש כשהאבר נתון בתוך כיס גם במקרה שפיקו"נ לאשה לשמש, מפני שזו הוצאת זרע לכטלה כי הכיס הוצץ מסביב, וח"ו להקל בכך, ועדיף שיתגרשו; אומנם כמוך אין הוצז"ל, מפני ששופך זרעו בתוך גוף הרחם (=הנרתיק) אלא שנופל על המוך, ולכן התירו חכמים לשמש כמוך במקרים שהם כעין פיקו"נ, דהוי צורך גדול שלא להפריש בין [בנין] הזוג, ולכן סמכו על סברות המתירים. וכ"כ הרד"צ הופמן²⁶ שאין שום מקום להתיר דש מבפנים וזורה מבחוץ אפילו במקום סכנה, אך מי שמתיר לשמש כמוך במקום סכנה יש לו על מי לסמוך, והוא המהרש"ל ביש"ש שפסק בפשיטות כקולת רש"י וגם כקולת ר"ת, וכדאי הוא המהרש"ל לסמוך עליו בשעת הדחק להתיר תשמיש כמוך. וכ"כ החזו"א²⁷ שיש לסמוך במקום סכנה על הכרעת רבינו הגדול שהגיע לרוח הקודש המהרש"ל ז"ל.

21. היכן איש חי, בשו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' יז.

22. יו"ד סי' פא אות י.

23. שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח.

24. המהרש"ם הסביר בין-השאר שעצם זה שפי הרחם סתום באופן מלאכותי אינו אוסר את התשמיש עם האשה, שכן אינה שונה במקרה זה ממעוברת שמוותר לשמש עמה. וכתב על כך האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג (שו"ת דברי יציב חלק אה"ע סימנים לא-לב): 'ידוע שאין המציאות כן, ועיין נדה דף ל"א ע"א ג' חדשים וכו' יפה לולד'. ר"ל שאין דמיונו של המהרש"ם עולה יפה, כי במעוברת אין פי רחמה סתום לגמרי, שהרי הזרע מועיל לוולד בחלק מן ההריון. בעל דברי יציב הבין שמה שטוב לוולד בתשמיש בזמן ההריון הוא הזרע עצמו שבא כמגע עם העובר ובאופן כלשהו מועיל לוולד, ומכאן שאין פי הרחם סתום לגמרי בזמן ההריון. ועוד כתב שעצם החשש במעוברת שלכן נחשבת מג' הנשים הוא שההריון השני יזיק להריון הקיים, ומכאן שוב שאין רחמה סתום לגמרי. ויש לדון בדבריו, אך אכמ"ל. ולמעשה פסק האדמו"ר מצאנז ובאמת מעודי לא התרתי הך גומי (=דיאפרגמה)... ומ"מ אם אפשר ע"י כדורים שלוקחים דרך הפה זה עדיף טפ"י וכו', עיי"ש.

25. ח"ג סי' רסח.

26. שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח.

27. ה"ל אישות סי' לז.

הראי"ה קוק, לעומתם, מחלק בין רמות שונות של הסכנה לאשה להתעבר²⁸: בסכנה רחוקה יחסית, כמו מניקה, קשה להקל ולשמש במוך כמהרש"ל בניגוד לדעת הרע"א והחת"ס, והוא מתיר רק במוך אחר תשמיש, אם כי 'מידיעת הרופאים נודעתי שכזה'ז אין כל הדברים הללו בטוחים ולא מהני מוך לאחר תשמיש'. אבל 'במקום דכבר אירע פסידא הוי כהיכא דשכיח היזיקא, דחזינן דרמזו מן השמים שצריכים להיזהר', ולדעתו 'בזה כו"ע מודים דחייבות לשמש במוך, ועכ"פ איסורא ליכא'.

ח. סיכום:

סוגיית היתר השימוש במוך בשעת הצורך נתונה במחלוקת תנאים, ראשונים ואחרונים.

האיסור החמור של הוצאת זרע לבטלה מכאן, והצורך לשמור על 'שלום בית' ואף על שלימות המשפחה בשעה שיש צורך גדול למנוע הריון מכאן, גורמים לשאלה הזו להיות כבידת משקל ביותר, ולעיתים אף קריטית לעתידם המשותף של בני הזוג.

למעשה ראינו שהדעה המקובלת בין הפוסקים היא שלצורך גדול 'כעין פיקו"נ' מותר לבני הזוג לשמש בנוכחות מוך בנרתיק, ולא מוטלת עליהם החובה לפרוש זה מזו. כמובן שהפסיקה למעשה צריכה להיות מושפעת גם מן האלטרנטיבות הקיימות למניעת הריון בלי להיכנס לדחקים ההלכתיים שיש בתשמיש במוך, ואף במהותו של המוך הסותם את הנרתיק²⁹.

28. שו"ת עזרת כהן סי' לד.

29. וראה עתה בדברי הראשל"צ הרע"י שליט"א ביביע אומר ח"י חאה"ע ס' כד שהאריך והרחיב בענין, ומסקנתו כרוב הפוסקים שבשעת חשש סכנה יש להקל ולהשתמש במוך שהונח לפני תשמיש אם אי אפשר להשתמש באמצעים אחרים קלים יותר. וראה בהרחבה להלן עמ' 124-135 במאמרנו 'השימוש בדיאפרגמה למניעת הריון'.